

0-2 Yaş Grubu Bebeklerin Anne Sütü ile Beslenme Durumları ve Etkileyen Faktörler

0-2 Age Group Babies Breastfeeding Nutritional Status and Related Factors

Selda Bülbül¹, Muhammet Fevzi Kılınçkaya²

¹ Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları AD, Kırıkkale

² Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi, Öğrenci, Stj. Dr., Kırıkkale

ÖZET

Türkiye'de bebeklerin doğumdan hemen sonra anne sütü ile hayata başlama oranları yüksekken, sadece anne sütü ile besleme oranı bebek yaşı büyüdükçe azalmaktadır. Bu çalışmada, Kırıkkale ilinde bebeklerin anne sütü alma ve emzirilme durumları araştırılmıştır.

Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi (KÜTF) Hastanesi, Sağlam Çocuk Polikliniği'ne çeşitli nedenlerle başvuran 17-41 yaş arasındaki, 0-2 yaş bebekleri olan toplam 94 anne çalışmaya dâhil edilmiştir.

Veriler 10 soruluk kısa bir anket formunu annelerin doldurması aracılığıyla elde edilmiştir.

Araştırmamıza katılan annelerin yaş ortalaması 26.04 ± 5.91 yıl, bebeklerinin ise 8.66 ± 6.66 aydı. Bebeklerin %59'u erkek, %41'i kızdı. Anne sütü ile beslenmeye bebeklerin %51,4'ü doğumdan sonra ilk 30 dakika içinde başlamıştır. Çalışmanın yapıldığı sırada 0-1 ay yaş grubundaki bebeklerin %58,3'ünün, 1-3 aylık bebeklerin %26,6'sının, 4-6 aylık bebeklerin ise %12,2'sinin sadece anne sütüyle beslenmekte olduğu ve bebeklerin beslenme durumları ile anne yaşı, anne gebelik sayısı ve bebek gestasyon yaşı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Anne sütü ile beslenmenin bebeğin gelişimi açısından önemli bir yere sahip olduğu yadırganamaz bir gerçektir.

Çalışmamız sonuçları, ilimizde anne sütü ile hayata başlangıç konusunda önemli sorun yaşanmadığını gösterse de, anne sütünün devamlılığı konusunda annelerin anne sütü ve yararları konusunda farkındalığı artırıcı çalışmalara ve uygulamalara gereksinimini göstermesi açısından önemlidir.

ABSTRACT

In Turkey, the proportion of newborn babies who are exclusively breast-fed is higher, however when babies grow up, the proportion of babies who exclusively breast fed is declining. The aim of this study was to evaluate the breastfeeding situation of the babies in Kırıkkale

A total of 94 mothers, who admitted to the Kırıkkale University Faculty of Medicine Hospital, Department of Pediatrics, between the age of 17 and 41 years old, having a baby at the age of 0-2 years were evaluated. Data of this study collected from the short questionnaire, consists of 10 questions, filled by mothers.

The mean age of the mothers was 26.04 ± 5.91 years and the mean age of the babies was 8.66 ± 6.66 month. % 59 of the babies were male, and %41 of the babies were female. %51.4 of the babies were started feeding with mother milk immediately after the birth (within 30 minutes). Among babies who were between 0-1 month of age 58.3% were breast-fed only, this ratio was % 26.6 for the babies between 1-3 month of age, and % 12.2 of the babies who were 4-6 month month of age. There were no statistically significant relation between the babies' feeding conditions with mother age, mothers' parity and the gestational age of the babies.

It is well known that breastfeeding has an important role in the healthy development of the babies. The results of our study indicate that the ratio of starting with breast milk at the newborn period is relatively higher however this ratio decrease significantly following this period. Our study is also important as indicating the necessity of future projects which increase the awareness for the benefits of starting and continuing with breastfeeding.

Anahtar kelimeler: Anne sütü, mama, Kırıkkale

Keywords: Breastfeeding, formula, Kırıkkale

GİRİŞ

Yaşamın ilk yılı, hayata iyi bir başlangıç için önemli bir süreçtir. Bu süreçte bebeğin gelişimine en büyük yardımcı anne ve onun sütüdür. Anne sütü, her bebeğin gereksinimine göre ayarlanan, besleyiciliği çok yüksek olan, kolay ulaşılabilen ve ekonomik bir besindir. Emzirme işlemi, bebeğin beslenmesi için en uygun yöntem olmakla birlikte, anne ve bebek arasında duygusal bir bağ oluşmasını sağlaması açısından da önemlidir (1,2). Yeni doğmuş bir bebeğin bağışıklık sistemi, anne sütünün içeriğinde bulunan immun faktörlerle güçlenir. Bebeğe geçen bu immun faktörler sayesinde, bebek enfeksiyonlardan (gastroenterit, solunum yolu enfeksiyonları gb.) korunur. Ayrıca anne sütü ile beslenmiş çocukların, astım, allerji, diyabet gibi hastalıklara karşı daha dirençli olduğu ve kanser oranının diğer çocuklara göre daha düşük olduğu bildirilmiştir (2). Bu özelliklerden dolayı da, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ilk 6 ay bebeğin sadece anne sütü ile beslenmesi gerektiğini bildirmektedir. 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun kabul ettiği "çocuk haklarına dair sözleşme"de toplumun bütün kesimlerinin emzirme hakkında bilgilendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir (3)

Anne sütü ilk 6 ayda bebeğin ihtiyacının %100'ünü, 6-12. aylar arasında da %50'sini karşıladığı bildirilmektedir. Bebeğin mental ve motor gelişiminin optimal düzeyde sürdürülebilmesi için 6. aydan sonra anne sütü ile birlikte bebeğe uygun kalitede, besleyici, temiz, güvenli ve yeterli miktarda tamamlayıcı besin ile beslenmesi gerekmektedir (4). Innocenti Deklarasyonu'nda ise bebeklerin emzirilme süresinin 2 yaşından sonra da devam edebileceği bildirilmektedir (5). Jones ve arkadaşlarına göre, ilk 5 ay bebeklerinin %90'ının sadece anne sütü alması ve %99'unun 12 aya kadar emzirilmesine devam edilmesi durumunda dünyada 5 yaş altı çocukların %13 azalacağı tahmin edilmektedir (6). Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması (TNSA) 2008 verilerine göre, 2 aydan küçük bebeklerin %68,9'u, 2-3 ay arası bebeklerin %42'si ve 4-5 ay arası bebeklerin %23,6'sı sadece anne sütü almaktadır (7). Bu çalışmada, Kırıkkale ilinde annelerin bebeklerini emzirme durumları araştırılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı nitelikteki bu çalışmaya, Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi (KÜTF) Süleyman Demirel Araştırma ve Uygulama Hastanesi Sağlam Çocuk Polikliniği'ne çeşitli nedenlerle başvuran 17-41 yaş arasındaki, 0-2 yaş bebekleri olan toplam 94 anne dahil edilmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden annelere,

10 sorudan oluşan (anne yaşı, gestasyon yaşı, gebelik sayısı, doğum şekli, bebeğin yaşı, cinsiyeti, ilk anne sütünün ne zaman verildiği, tek başına anne sütünün ne kadar süre ile kullanıldığı, anne sütünün ne zaman kesildiği, şu anda ne ile beslendiği gb.) bir anket formu, çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanı, KÜTF İtern doktorları ve hemşireler gözetiminde verilmiş ve anneler tarafından doldurulması istenmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 16,0 istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiş, istatistiksel analizlerde tanımlayıcı analizler ve ki-kare testi kullanılmış ve p <0.05 anlamlılık sınırı olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya katılmayı kabul eden 94 annenin yaş ortalaması 26.04 ± 5.91 (min: 17 – maks: 41 yıl) yıldı. Annelerin ve bebeklerinin yaşları, bebeklerin sadece anne sütüyle beslenme süreleri ve anne sütünün kesilme zamanına ait bilgiler tablo 1'de verilmiştir. Anneler gebelik sayılarına göre değerlendirildiğinde, %46,7'sinin (49) 1, %27,6'sının (29) 2, %19'unun 3 (20), %2'sinin 4 ve %2'sinin 5 kez gebelik yaşadığı saptanmıştır. Anneler, 17-20, 21-35 ve 36-41 yaş grupları dâhilinde gruplara ayrılmış ve yaş gruplarına göre, annelerin toplam gebelik sayıları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Gestasyon yaşına göre, bebeklerin 19'i prematüre (%18.1), 80'i zamanında doğmuş (%76.2) ve 6'sı ise (%5.7) postmatürdür. Doğumlarının %48,6'sı normal spontan vajinal yolla (NSVD), %51,4'i sezeryan yöntemi (C/S) ile olmuştur. Bebeklerin yaş ortalaması 8.66 ± 6.66 aydır. Bebeklerin %59'u (62) erkek, %41'i (43) kız olarak dünyaya gelmiştir. Bebeklerin yaş dağılım aralığı 15 gün ve 24 ay arasında değişmektedir. Bebeklerin %10,4'ü hiç anne sütü almamış iken %19,4'ü sadece ilk ay anne sütü ile beslenmiştir. Bebeklerin %11,9'u 2 ay, %32,9'u 3-5 ay ve %19,4'ü ilk 6 ay sadece anne sütüyle beslenmiştir.

Anne sütü ile beslenmeye bebeklerin %51,4'ü doğumdan sonra ilk 30 dakika içinde, %24,8'inin ilk 2 saat, %7,6'sının ise ilk 3-5 saat içinde başladığı, %16,2'sinin ise ilk anne sütünü yaşamlarının ilk gününden sonra almış olduğu saptanmıştır. Bebeklerin ilk anne sütünü aldığı zaman ile anne yaşı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Tablo 3).

Bebekler gestasyon yaşına göre değerlendirildiğinde, prematüre doğan bebeklerin %15,7'sinin, zamanında ve postmatür doğan bebeklerin ise %59,3'ünün doğumdan sonraki ilk 30 dakika içinde anne sütü ile beslendiği saptanmıştır. Zamanında ve geç doğan

bebeklerin doğumdan sonraki ilk 30 dakika içinde anne sütü alma oranları, prematüre doğan bebeklere göre anlamlı olarak yüksek bulunmuştur ($p=0.02$). İlk doğumunu yapan annelerin %46,9'u, birden fazla doğum yapmış annelerin ise %55,3'ü ilk 30 dakika içinde bebeklerine anne sütü vermiştir.

Çalışmanın yapıldığı sırada bebeklerin yaş gruplarına göre beslenme durumları değerlendirilmiş ve 0-1 ay yaş grubundaki bebeklerin %58,3'ü sadece anne sütüyle besleniyorken, 1-3 aylık bebeklerin %26,6'sının, 4-6 aylık bebeklerin ise %12,2'sinin sadece anne sütüyle beslenmekte olduğu saptanmıştır. 7-12 aylık bebeklerde sadece anne sütüyle beslenen bebek yokken, bu bebeklerin % 80'i anne sütü ve ek gıdayla, % 20'si ise sadece anne sütü dışında ek gıda ile beslenmektedir. Annelere, bebeklerinin yaşamının 4. ve 6. Ayları arasında bebeklerini nasıl besledikleri sorulduğunda yaş gruplarına göre, 17-20 yaş arasındaki annelerin %42,1'isi ve 21-35 yaş arasındaki annelerin %57,8'inin bebeklerini sadece anne sütü ile beslediği, 36-41 yaş arasındaki annelerin tamamının bu dönemde ek gıdaya başladığı öğrenilmiştir.

Bebeklerin araştırma yapıldığı sıradaki beslenme durumları değerlendirildiğinde, 0-1 ay içindeki bebeklerinin %58,3'ünün sadece anne sütüyle, %41,7'sinin sadece mama ile 1-3 aylık bebeklerin %2

6,7'sinin sadece anne sütüyle, %73,3'ünün sadece mama ile 4-6 aylık bebeklerin ise %22,2'sinin sadece anne sütüyle, %55,6'sının ise mama ile beslenmekte olduğu saptanmıştır. Bebek yaşının artması ile mama kullanımının artması ve anne sütünün azalması arasında anlamlı bir fark bulunmuştu. Bebeklerin yaşları ile şu anki beslenme durumları arasındaki ilişki Tablo 4'te gösterilmiştir. Bebeklerin çalışma yapıldığı andaki beslenme durumları ile anne yaşı, anne gebelik sayısı ve bebek gestasyon yaşı arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (Tablo 5).

Çalışmaya katılan 61 anne (%58,1) bebeklerinin beslenmesi için mama kullanmakta olduğunu ifade etmiştir. Bu annelerin 28'i (%45,9) mama kullanmasının kendi tercihi olduğunu, 33 anne ise (%54,1) tavsiye üzerine mama kullandığını söylemektedir. Mama kullanma tavsiyesi 29 anneye (%87,9) doktor, 1 anneye (% 3) kayınvalidesi/annesi, 3 anneye ise (%9,1) komşu ya da bir arkadaşı tarafından verilmiştir. Anne yaş grubu ile mamanın tavsiye üzerine kullanılması arasında anlamlı bir ilişki bulunmamış ($p=0.079$), ancak, bebeğin yaşı arttıkça tavsiye alma oranının arttığı görülmüştür (0-1 aylık bebeklerde mamanın tavsiye üzerine kullanılması oranı %83,3, 1-3 ayda %33,3, 4-6 ayda %66,6, 7-12 ayda %75 ve 13-24 ayda %71,4).

Tablo I: Anne, Bebek Yaşları, Sadece Anne Sütüyle Beslenme ve Anne Sütünden Kesilme Süreleri

	Minimum	Maksimum	Medyan	Ortalama± SD
Anne Yaşı (yıl)	17.00	41.00	26.00	26.16 ± 5,89
Bebek Yaşı (ay)	0.50	24.00	7.00	8.86 ± 6.66
Sadece anne sütüyle beslenme süresi (ay)	0	7.00	4.00	3,34±2,26
Anne Sütü Kesme Zamanı (ay)	0,50	12.00	9.00	7,56 ± 6,54

Tablo II: Anne Yaşı ve Gebelik Sayısı Arasındaki İlişki

Anne Yaşı	Gebelik Sayısı										
	1		2		3		4		5		Toplam
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
17-20	15	75	4	20	0		0		1	5	20
21-35	31	39.7	24	30.7	18	23	3	3.8	2	2.5	78
36-41	3	42.8	1	14.2	2	28.5	1	14.2	0		7
Toplam	49		29		20		4		3		105

Tablo III: Anne Yaşı ile Bebeklerini İlk Kez Anne Sütü ile Besleme Süreleri Arasındaki İlişki

	İLK ANNE SÜTÜ VERİLME SÜRESİ					Toplam
	<30 dk		>30 dk			
	n	%	n	%		
ANNE YAŞI (YIL)	17-20	13	68.4	6	31.6	19
	21-35	38	48.7	40	51.3	78
	36-41	2	28.6	5	71.4	7
Toplam	53	51.0	51	49.0	104	
$X^2: 4.43$ p: 0.347						

Tablo IV: Bebeklerin çalıştığı sıradaki beslenme durumları

Bebek yaşı (Ay)	Bebeklerin beslenme durumları				Toplam
	Sadece anne sütü		Mama		
	n	%	n	%	
0-1 ay	7	58.3	5	41.7	12
1-3 ay	4	26.7	11	73.3	15
4-6 ay	4	28.5	10	71.5	14
Toplam	15	36.5	26	63.4	41
$X^2: 60.222$ p= 0.0000					

Tablo V: Anne yaşı, doğum sayısı ve bebek gestasyon yaşına göre bebeklerin beslenme durumu

	Bebeklerin beslenme durumu						Toplam	
	Sadece anne sütü ile		Ek gıda ve anne sütüyle		Sadece ek gıdalarla		n	%
	n	%	n	%	N	%		
Anne yaşı								
17-20 yaş	6	30	3	15	11	55	20	100
21-35 yaş	10	12.8	30	38.4	38	48.7	78	100
36-41 yaş	0		5	71.4	2	28.6	7	100
Toplam	16		38		51		105	100
$X^2: 9.967$ p=0.041								
Doğum sayısı								
İlk doğum	9	18.3	17	34.6	23	46.9	49	100
Birden fazla doğum	7	12.5	21	37.5	28	50	56	100
Toplam	16		38		51		105	100
$X^2: 0.698$ p=0.706								
Gestasyon yaşı								
Preterm	4	21	4	21	11	57.8	19	100
Term/Postterm	12	13.9	34	39.5	40	46.5	86	100
Toplam	16		38		51		105	100
$X^2: 2.399$ p=0.301								

TARTIŞMA

Çalışmamız, Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde yapılmıştır, ancak, bölgedeki tek 3. basamak hastane olması nedeniyle hastanemize başvuran çevre il, ilçe ve köylerden gelen hastalar da dikkate alındığında, toplumsal bir tarama niteliği taşımakta olduğu düşünülebilir. Bebek beslenme şekillerini etkileyen çok sayıda faktör olmakla beraber

bu çalışmada sadece ilimizde anne sütü ile beslenme ve formula başlamayı etkileyen anne ve bebeğe ait demografik faktörler değerlendirilmiştir. Çalışmamıza katılan annelerin yaş ortalaması 26.04 ± 5.91 yıl olup, oldukça genç bir anne grubuna işaret etmektedir.

İlk 30 dakika ile 1 saat içinde bebeğin memeye konulması ve emzirmenin başlatılması Bebek dostu hastane şartlarından birisi olan ve süt yapımının

başlatılmasında ve emzirmenin sürdürülmesinde kritik öneme sahip bir etmendir (8-11). Dünya sağlık örgütü, ilk saat içinde anne sütüyle beslenme oranlarını düşük (%0-29), orta (%30-49), iyi (%50-89) ve çok iyi (%90-100) olarak derecelendirmiştir. Çeşitli ülkelerde yapılan çalışmalar oransal açıdan farklılık göstermektedir. Örneğin, Nepal’de oran %3,4 iken, Madagaskar’da bu oran %78 olarak bulunmuştur (12,13). Ünal ve arkadaşlarının yaptığı çalışmaya göre ise emzirmeye başlama sıklığı %98,9 olarak bulunmuştur ve oranın yüksek çıkmasının nedeni ise yürüttükleri “bebek dostu hastane” programıyla ilişkilendirilmiştir (15). Öte yandan, Ören ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmaya göre ilk 1 saat içinde anne sütü ile beslenme oranı %32,8 ile orta seviyededir (14). Bizim çalışmamıza göre ise, ilk 30 dakika içinde emzirmeye başlama %63,1 ile “iyi” kategorisindedir. Bu üç çalışmanın sonuçlarının birbirinden farklılık göstermesi genel standart bir davranış biçiminin ne yazık ki hem sağlık çalışanları hem de annelerde geliştirilememiş olduğunu yansıtmaktadır.

TNSA-2008 verilerine göre, 2 aydan küçük bebeklerin % 68,9’u, 2-3 ay arası bebeklerin %42’si ve 4-5 ay arası bebeklerin %23,6’sı sadece anne sütü ile beslenmektedir (7). Çalışmamızda ise 0-1 ay grubu bebeklerin %100’ü, 1-3 ay arası bebeklerin %32’si ve 4-6 ay arası bebeklerin ise %20’si sadece anne sütü almaktaydı. Bağ ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada ise sadece anne sütüyle beslenme oranları 1, 3 ve 6. aylarda sırası ile % 51, %28,7 ve %17,3; anne sütü ağırlıklı beslenme oranları sırası ile %37,7, %46,3 ve %30 olarak bulunmuştur (16). Tuncel ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ise, sadece anne sütü ile beslenme süresi ortalama 1,4 ay, ortalama emzirme süresi ise $4,8 \pm 3,6$ ay olarak bulunmuştur (17). Bizim çalışma grubumuzda ise sadece anne sütü ile beslenme süresi ortalama 3.34 ay olarak saptanmıştır. Ünal ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ise sadece anne sütü alma süresi ortalama 3.04 ay olarak bulunmuştur. Aynı çalışmada 6. aydan sonra ek gıdalarla birlikte anne sütü alma oranı % 62’ye düşmüştür (15). Bizim çalışmamızda ise 6. aydan sonra ek gıdalarla birlikte anne sütü alma oranı % 23,7 olarak bulunmuştur.

Annelerin ek gıdaya başlama zamanları değerlendirildiğinde, Tuncel ve ark.’larının çalışmasında ortalama ek gıdaya geçiş süresi 2,4 ay, Türkiye’de yapılan farklı çalışmalarda ise 3,5 ile 4,6 ay arasındadır (18-20). Ünal ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ise annelerin %58’i ek gıdaya 6. aydan önce başlamış ve 0-3 ayda başlama oranı %33 olarak saptanmıştır (15). Bizim çalışmamızda 0-6 aylık

bebekleri olan annelerin %71,6’sı ek gıda kullanmaktadır. Bodur ve ark tarafından yapılan çalışmada annelerin ek gıdaya 4. aydan önce başlama sıklığı genel olarak %68 olarak bulunmuştur (21). Başka bir çalışmada ise annelerin %25,3’üne 1-3 aylık iken, %49,6’sına 4-6 aylık iken ek gıdaya başlanmıştır (22). Güneş ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ilk 6 ayda çocukların %50’sine formül mama uygulanmasına başlandığı bildirilmiştir (23).

Ören ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmada, multipar annelerin bebeklerini anne sütü ile erken besleme oranlarının, primipar annelere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (14). Bizim çalışmamızda da multipar annelerin bebeklerinin ilk 30 dakika içinde anne sütüyle beslenme oranları, primipar anne bebeklerinin ilk 30 dakika içinde anne sütü ile beslenme oranından yüksekti. Bu sonuç bize, anne deneyiminin çok önemli bir faktör olduğunu ve deneyimsiz annelerin özellikle doğum sonrası emzirme konusunda desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

SONUÇ

Anne sütü ile yeterli ve doğru beslenme, bebeklerin motor-mental ve psikososyal gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir. Bu bakımdan anne sütünün önemini bütün kadınlara etkin bir şekilde aktarmak gerekmektedir. Yaptığımız çalışma sonuçlarına göre, ilimizde emzirmeye başlama konusunda önemli bir sorun yoktur, ancak sürdürülmesi konusunda annelerin desteklenmesini sağlamak üzere KÜTF ve Kırıkkale İl Sağlık Müdürlüğü’nün birlikte anne sütünün farkındalığını artırıcı projelere gerek vardır. Araştırmacı sayısının düşük olması araştırmanın sınırlayıcı özelliğidir, ancak bebek dostu hastane çalışmalarının ilimizde hangi düzeyde olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

KAYNAKLAR

1. Coşkun T. Anne sütü ile beslenme. *Katkı Pediatri Dergisi*. 2003; 2: 168-83.
2. Curran JS, Barness LA. Nutricion. In: Berman RE, Kliegman RM, Jenson HB (eds). *Nelson Text Book of Pediatrics*. 16th edition. Philadelphia: W.B. Saunders Company; 2000; p. 150-4
3. Infant and young child feeding. A tool for assessing national practices, policies and programmes. WHO 2003
<http://www.who.int/child-adolescenthealth/New-Publications/Nutrition/icyf.pdf>.

4. Complementary feeding report of the global consultation. Summary of guiding principles. WHO Geneva, 10-13 December 2001
<http://www.who.int/child-adolescenthealth/New-Publications/Nutrition/Complementary-Feeding.pdf>
5. Innocenti Declaration on the protection, promotion and support of breastfeeding. WHO/UNICEF.1990.
<http://www.unicef.org/programme/breastfeeding/innocenti.htm>
6. Jones G, Steketee RW, Black RE, Bhutta AZ, Morris SS. How many child deaths can we prevent this year? Lancet. 2003; 362: 65-71.
7. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2009) Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2008. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilat Müsteşarlığı ve TÜBİTAK, Ankara, Türkiye
8. Righard L, Alade MO. Effect of delivery room routines on success of first breastfeed. Lancet. 1990; 336: 1105- 7.
9. Widstrom A-M, Thingström-Paulsson J. The position of the tongue during rooting reflexes elicited in newborn infants before the first suckle. Acta Paediatr. 1993; 82: 281-283.
10. DiGrilamo AM, Grummer-Strawn LM, Fein S. Maternity care practices: implications for breastfeeding. Birth. 2001; 28: 94-100.
11. Sinusas K, Gagliardi A. Initial management of breastfeeding. Am Fam Physician. 2001; 64: 981-988, 991-992.
12. Baker EJ, Sanei LC, Franklin N. Early initiation of and exclusive breastfeeding in large-scale community-based programmes in Bolivia and Madagascar. J Health Popul Nutr. 2006; 24: 530-9.
13. Mullany LC, Katz J, Li YM. Breastfeeding patterns, time to initiation, and mortality risk among newborns in southern Nepal. J Nutr. 2008; 138: 599-603.
14. Örün E, Yalçın S.S, Madendağ Y, Üstünyurt-Eras Z, Kutluk Ş, Yurdakök K. Factors associated with breastfeeding initiation time in a Baby-Friendly Hospital. Turk J Pediatr. 2010; 52: 10-16
15. Ünalın P, Akgün T, Çiftçili S, Boler İ, Akman M. Why do mother attending a baby-friendly mother and child health care unit start early solid food to their babies. Turk Arch Ped. 2008; 43
16. Bağ Ö, Yaprak I, Halıcıoğlu O, Parlak Ö, Harputluoğlu N. Annelerin anne sütü hakkındaki bilgi düzeyi ve emzirmeyi etkileyen psikososyal faktörler.
<http://www.millipediatri.org.tr/bildiriler/PP-059.htm>
17. Tuncel EK, Dunder C, Canbaz S. Bir üniversite hastanesine başvuran 0-24 aylık çocukların anne sütü ile beslenme durumlarının saptanması. C.U. Hemsirelik Yuksekokulu Dergisi. 2006; 10: 1-6.
18. Yiğit EK, Tezcan S. Bebeklerin beslenme alışkanlıkları, çocukların ve annelerin beslenme durumu. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Ankara, 2003: 141-6.
19. Sahin S. Süt çocuğu beslenmesinde ailelerin tutumları, gerisindeki sosyal faktörler ve sonuçlarının irdelenmesi. Okmeydanı Tıp Dergisi. 2003; 20: 34-7.
20. Alikashifoğlu M, Erginöz E, Taşdelen GE. Bir üniversite hastanesine devam eden annelerde tek başına anne sütü verme süresine etki eden faktörler: Turk Ped Arş. 2000; 35: 148-55.
21. Bodur S, Yıldız H, Mermer M, Oran B. Konya il merkezinde annenin çalışma durumuna göre emzirme süresi ve ek gıda ile ilgili tutumu. Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi. 2002; 18: 97-101.
22. Açık Y, Dinç E, Benli S, Tokdemir M. Elazığ ilinde yaşayan 0-2 yaş grubu çocuğu olan kadınların bebek beslenmesi ve anne sütü konusunda bilgi, tutum ve uygulamaları. Türk Klinik Pediatri. 1999; 8: 53-62.
23. Güneş M, Atay G, Şimşek F, Uluçay B, Suskan E, Gülınar S. Anne sütünün yetersiz alımına neden olan faktörler. 47. Milli Pediatri Kongresi, 3. Milli Çocuk Hemşireliği Kongresi Özet Kitabı, İstanbul 2003; 21-23.

Yazışma Adresi:

Dr. Selda Bülbül

KÜ Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hast. A.D.,

Sağlam Çocuk Polikliniği

Tel: 0318 2252485/2154

E-posta: seldabulbul@gmail.com